

Empirická studie

KOVAŘÍKOVÁ, M. 2015. Prevence ozbrojených útoků na školách jako součást didaktiky mimořádných situací. *Lifelong Learning – celoživotní vzdělávání*, roč. 5, č. 3, s. 95–112. ISSN 1804-526X.

DOI: <http://dx.doi.org/10.11118/life1e2015050395>.

Příspěvek redakce obdržela: 10. 2. 2015.

Upravený příspěvek po recenzním řízení přijat k publikování: 8. 7. 2015.

PREVENCE OZBROJENÝCH ÚTOKŮ NA ŠKOLÁCH JAKO SOUČÁST DIDAKTIKY MIMOŘÁDNÝCH SITUACÍ

Miroslava Kovaříková

Abstrakt: Uvedený článek pojednává o problematice bezpečnostního managementu a následné aplikaci ve školství. Článek se zaměřuje na problém ozbrojených útoků ve školách. Na základě vlastní výzkumné sondy provedené mezi učiteli, zaměřené na vnímání bezpečnostních rizik, jsou vybrány oblasti, na které by měly reagovat složky Integrovaného záchranného systému. Dále byla zjišťována subjektivní znalost technických a organizačních opatření bezpečnostních plánů v organizaci a míra pozornosti, která je problematice věnována managementem školy. V textu jsou uvedeny i zahraniční modely řešení problematiky. Příspěvek přináší též nástin řešení problematiky v zemích Evropské unie, konkrétně ve Španělském království. Zmíněny jsou i zkušenosti s řešením bezpečnostní situace škol v zemích Latinské Ameriky. V závěru je uveden souhrn opatření pro zlepšení bezpečnosti na školách.

Klíčová slova: bezpečnostní management, ozbrojené útoky na školách, bezpečnostní plány, krizové plány, didaktika mimořádných situací

PREVENTION OF ARMED ATTACKS AT SCHOOLS AS A PART OF EMERGENCY SITUATIONS DIDACTICS

Abstract: This article deals with the issue of security management and its following application in education. The article focuses on the topic of armed attacks at schools.

Based on a research probe aimed at teachers which focused on perception of security risks, there are chosen areas to which Central emergency system services should react. Further, knowledge of technical and organizational measures of emergency plans in the organization and the level of attention paid to this issue by the school management were investigated. In the text there are also international models of solutions of this issue introduced. The contribution also brings outline of how is the issue solved in the European Union countries, in particular in the Kingdom of Spain. Experience with the solution of security issues of schools in Latin America are also mentioned. In the conclusion the summary of measures for improvement of security at schools is presented.

Key words: security management, armed attacks at schools, security plans, emergency plans, emergency situations didactics

Příspěvek se zabývá problematikou ozbrojených útoků na školách z pohledu didaktiky mimořádných situací. Cílem příspěvku je na základě realizovaného výzkumného šetření zjistit, nakolik učitelé vnímají riziko vniknutí neznámé osoby do školní budovy, dále dostatečnost organizačních a technických opatření proti vniknutí nežádoucí osoby a míru pozornosti, kterou škola věnuje otázkám bezpečnosti v práci se žáky a zaměstnanci. Na základě získaných odpovědí budou diskutovány názory učitelů na otázky bezpečnosti.

1 Bezpečnostní management, ozbrojené útoky

Problematika zajištění bezpečnosti škol před možnými ozbrojenými útoky spadá do oblasti bezpečnostního managementu. Bezpečnostní management je definován jako obor znalostí k působení manažerů za účelem dosahování optimální bezpečnosti řízené organizace (srov. Zuzák, 2014). Podle uvedené definice představuje bezpečnost relativní vlastnost reálných systémů, odolnost organizace vůči hrozbám. Objektem bezpečnostního managementu je řada oblastí, například safety, security, emergency, obrana, civilní ochrana, krizové řízení (Kný, 2010). Do oblasti krizového řízení spadá tvorba bezpečnostních a krizových plánů. Bezpečnostní plány jsou dokumenty, které se zabývají vybraným rizikovým jevem a jeho prevencí. Krizové plány popisují přesné úkoly pro případ, kdy bezpečnostní plán selhal a riziko v něm popsané se naplnilo (Kný, Požár, 2010). Postupné zvyšování bezpečnostního povědomí nejenom managementu školy, ale především učitelů a žáků v problematice ozbrojených útoků rozšiřuje okruh témat mimořádných situací, kterým se škola v rámci prevence věnuje.

Problematika možného ozbrojeného útoku je zmiňována v dokumentech ministerstva vnitra i ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Dokument odboru bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra České republiky *Strategie České republiky pro boj proti terorismu od r. 2013* (2013) uvádí souhrn opatření zaměřených na minimalizaci rizik a dopadů potenciálních teroristických útoků. V kapitole věnované vzdělávání a informování veřejnosti ve vztahu ke konkrétním aspektům boje proti terorismu je jako trvalá priorita uváděna problematika informování veřejnosti o náležitém chování v případě konfrontace s jednotlivými formami ohrožení. Dalším dokumentem vztahujícím se k tématu ozbrojených útoků je *Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby* (2013), která upozorňuje na riziko autoradikalizace jedinců, tzv. osamělých vlků, kteří jsou současným fenoménem a představují formu možného teroristického ohrožení.

V podmínkách školských zařízení je prostor pro možnou prevenci tohoto jevu vymezen základními dokumenty ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy – *Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání* (2007) a *Rámcovým vzdělávacím programem pro gymnázia* (2007). Tematika ozbrojených útoků spadá do oblasti ochrany člověka za mimořádných událostí, konkrétně se jedná o mimořádné situace antropogenního charakteru. Tato problematika byla podle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), od roku 2004 postupně začleněna do vzdělávacích programů mateřských, základních a středních škol. Na základě usnesení vlády České republiky č. 734/2011 (Usnesení..., 2011) jsou budoucí učitelé seznamováni s problematikou ochrany člověka za mimořádných situací a probíhá implementace této problematiky do jednotlivých studijních programů.

Ponecháme-li stranou právní rozdíl mezi pojmy „agrese“ a „ozbrojený útok“, z pohledu morálky bývá tento fenomén popisován jako ozbrojený útok, ale i jako forma agrese, která využívá nějakou formu zbraně (např. nůž) jako prostředek k dosažení cíle. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (Mejstřík, 2003, s. 477) vykládá útok jako „náhlé, prudké napadení (i slovy)“ a pojem agrese jako „útok“. Jako ozbrojené útoky na školách můžeme označit takové situace, při kterých dochází k bezprostřednímu ohrožení života a zdraví žáků nebo studentů ozbrojenou osobou. Z pohledu trestního práva je třeba brát v úvahu, že zbraní se rozumí cokoliv, co může učinit útok důraznější. Policejní terminologie používá termín „útok tzv. aktivního střelce“, což je útok jedince nebo několika jedinců, který za použití zbraní sleduje jediný cíl – usmrtit či zranit co nejvíce osob v okolí. „Šílené střelce lze definovat jako vysoce agresivní pachatele, kteří v krátkém časovém období

spáchají masovou vraždu pomocí střelné zbraně či zbraní, často v kombinaci s nástražnými a výbušnými systémy“ (Smolík, 2011, s 97).

V podmínkách škol a školských zařízení se jedná zejména o tyto situace:

- Ozbrojený útočník ve škole útočí na žáky nebo studenty.
- Ozbrojená osoba hledá úkryt ve škole.
- Žák má ve škole zbraň.

Materiály, které tyto tři zmiňované problémy řeší z pohledu školního prostředí, tedy jak se žáky pracovat v otázce ozbrojeného násilí, lze nalézt v zahraničí. Dostatek didaktických materiálů pochází z oblasti Latinské Ameriky a Spojených států amerických. Tyto materiály odpovídají konkrétní bezpečnostní situaci daných států, ale i místním zvyklostem v realizaci preventivních aktivit. Ve španělské jazykové oblasti se nejčastěji setkáváme s označením těchto situací jako „problém ozbrojeného násilí“ (šp. *violencia armada*) nebo „střelba ve škole“ (šp. *tiroteos en las escuelas*), v anglických pramenech se hovoří o situacích *school shooting*.

1.1 Výskyt ozbrojených útoků na školách

Hovořit v souvislosti se školním prostředím o střelbě či přímo o teroristických útocích by nemělo vzbuzovat přehnané reakce. Fenomén ozbrojených útoků na školách bohužel není záležitostí pouze poslední doby, jak lze vysledovat z počtu útoků od roku 1927. Případů aktivního střelce ve školním prostředí se ve světě stalo více než sto z celkových tří set případů. Doposud nejtragičtějším rokem z toho pohledu byl rok 2006, kdy došlo celkem k osmi různým útokům na školách ve světě (Badošek, 2008).

K častým argumentům odpůrců této problematiky patří fakt, že první místo v počtu případů obsazují Spojené státy americké, tedy argument „u nás se to stát nemůže“. Zajímavá je skutečnost, že pomyslnou druhou příčku v počtu ozbrojených útoků na školách obsazuje Německo, jak vyplývá z policejních statistik ministerstva vnitra¹.

V české škole se naštěstí nevyskytly tragické případy ohrožení střelnou zbraní, ale postupně se měnící bezpečnostní situace ve světě by měla vést k hlubšímu zamyšlení nad bezpečnostními a krizovými plány škol. Nedávná tragédie ve Žďáru nad Sázavou otevřela veřejnou a odbornou diskusi o riziku těchto útoků i na českých školách. Fenomén útoků ve školách v České republice není rozpracovaným tématem, protože k útokům s následkem

¹ Statistiky ozbrojených útoků vede Ministerstvo vnitra České republiky. Uvedená informace byla zveřejněna na semináři „Ozbrojený útočník ve škole“, který pořádalo Krajské ředitelství policie hl. m. Prahy dne 13. 2. 2015.

smrti doposud nedocházelo. Díky včasné intervenci se podařilo v roce 2009 zmařit připravovaný útok na gymnázium v okrese Hradec Králové, dále v roce 2013 připravovaný útok na střední odbornou školu v Praze (srov. Smolík, Vaďura, 2009).

Změna bezpečnostní situace ve světě a zvyšující se riziko teroristických útoků jsou důvodem pro přípravu bezpečnostních a krizových plánů pro školy a školská zařízení. Uvedená problematika bude vyžadovat součinnost ve spolupráci mezi rezorty vnitra, školství a Integrovaného záchranného systému.

2 Didaktika mimořádných situací

Příprava na výuku témat ochrany člověka za běžných rizik i mimořádných událostí je pro učitele velmi náročná. Témata z této problematiky jsou v *Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání* rozložena do několika vzdělávacích oblastí. Na druhém stupni základní školy dominují vzdělávací oblasti Člověk a společnost, Výchova ke zdraví a Člověk a příroda.

Didaktika mimořádných událostí řeší některé problémy, které se v klasických oborových didaktikách nevyskytují. Učitel je postaven do situace, kdy působí v oblasti, ve které není vystudovaným odborníkem (ve smyslu bezpečnostního managementu). Přiznání si této skutečnosti však přináší prostor pro realizaci výuky ve formě vzájemného partnerství učitele a žáka. Nabízí se tak možnost pro snazší realizaci témat, která jsou emocionálně velmi náročná. Výběr obsahu učiva konkrétně v případě ozbrojených útoků na školách musí respektovat fakt, že určité informace se k žákům nesmí dostat z důvodů případné návodnosti.

Liší se i formy motivace. Učitel vyučuje o situacích, o kterých doufá, že je žák uplatní minimálně, nejlépe vůbec ne. Zdůvodnit, proč se má žák uvedené problematice věnovat, vyžaduje zapojení širšího společenského a etického rozměru této problematiky. Jak motivovat žáky k přijetí postoje zodpovědnosti za jednání, které vzniklo mimořádné situace předchází?

Dalším rozdílem je použití vyučovacích metod. Didaktika mimořádných situací využívá především praktické metody, jako je nácvik konkrétních dovedností a simulace, tedy metody náročné na realizaci. Zejména metoda simulace má své nezastupitelné místo vzhledem k intenzitě prožitku. Musí probíhat v návaznosti na předchozí výuku, učí žáka poznávat reakce vlastního těla na zátěžovou situaci. Tento fakt vyžaduje velký prostor pro reflexi. Simulace jednotlivých situací vyžadují specifické postupy, které se například v případě ozbrojeného útočnicka zásadně odlišují od běžně nacvičované

evakuace třeba v případě požáru. Z organizačních forem je často využívána týmová výuka, která klade velké nároky na žáky a učitele.

Stručným nástinem vybraných problémů didaktiky mimořádných situací vyplývající z dlouholeté vlastní pedagogické praxe jsem chtěla poukázat na problém nerozpracovanosti didaktiky této oblasti.

3 Příklady zabezpečení škol v zahraničí

V roce 2006 jsem měla možnost podrobněji se seznámit s fungováním jedné školy patřící do sítě prestižních soukromých škol v mexickém hlavním městě Ciudad de México. Škola nabízela ucelený systém vzdělání od preprimárního po vyšší sekundární vzdělání. Aglomerace hlavního města se nachází v nejlidnatějším mexickém státě Estado de México, který se potýká se závažnou trestnou činností. Zločinnost se týká jak vražd, tak vydírání, ale i únosů a loupežných přepadení. Vzhledem k výši školného školu navštěvovaly děti z příjmově nadstandardních rodin. Tomu odpovídala i bezpečnostní opatření. Přestože škola disponovala vlastní bezpečnostní službou, kamerovým systémem, ochrannou zdí a dalšími opatřeními, za hlavní preventivní opatření považovala podporu prosociálního chování, tedy aktivní podporu pomáhání druhým. Rozvoj prosociálního chování se zaměřoval nejenom na školní komunitu, ale i mimo ni. Dlouhodobé charitativní projekty školy, které jsou zaměřeny na podporu nejchudších obyvatel, jsou trvalou součástí vzdělávacího programu. Škola měla i vlastní pedagogicko-psychologické pracoviště, které pracovalo s učiteli, žáky a rodiči. V oblasti bezpečnosti vyznávala názor, že sebelepší „opevnění“ nemůže nahradit aktivní podporu předcházení konfliktům a rizikovým situacím. Přesto však škola pravidelně nacvičovala v rámci bezpečnostních plánů modelové situace, zejména zaměřené na zemětřesení. Součástí nácviku byly i situace, při kterých se žáci a studenti naopak nesměli shromažďovat, byli seznámeni se systémem tzv. „tichého alarmu“ v podobě světelného signálu. S krizovými plány pro jednotlivé situace jsem však z pochopitelných důvodů neměla možnost se seznámit. Součástí života této školy jsou i uniformy. Stejnokroje jsou jak slavnostní, tak i pro běžný školní život. Smyslem uniforem v tomto případě nebylo potlačení sociálních rozdílů, ale především budování identity školy a podpora soudržnosti mezi žáky. Z pohledu bezpečnosti školní uniforma usnadňuje orientaci při detekci člověka nepatřícího do školy. Jasně označení na oděv dostávaly i všechny návštěvy. Velkým překvapením pro mě byly učebny opatřené dveřmi, které šly otevírat jen zevnitř. Z celkové prezentace školy bylo znát, že bezpečnost žáků je prioritou. Mimochodem, škola neumožňuje na svých stránkách žádnou virtuální prohlídku budovy.

Možnou inspirací ke zvýšení bezpečnostní situace škol a školských zařízení je španělský model, postupně realizovaný od roku 2006. V roce 2007 byl uveden v činnost Řídící plán pro zvýšení bezpečnosti ve vzdělávacích centrech a v jejich okolí (šp. *Plan Director para la Convivencia y Mejora de la Seguridad en los Centros Educativos y sus Entornos*; srov. Plan Director, 2013). Podstatou plánu je úzká spolupráce mezi policií a školskými institucemi. Tento dokument vznikl na základě dohody mezi bezpečnostní radou státu a mezi ministerstvem školství a vědy a ministerstvem vnitra.

Plán má dočasnou platnost, předpokládá se jeho pravidelná aktualizace. Dílčí etapa jeho ověřování probíhala ve školním roce 2012/2013. Pro následující dva školní roky byl znovu aktualizován. Nejenom z důvodu aktualizace, ale i kontroly a řízení celého procesu byly na úrovni všech zúčastněných stran – především policie, vedení škol, zástupců rodičů žáků, ale i zástupců rezortu zdravotnictví a sociálních služeb – rozděleny povinnosti a kompetence. Hlavním cílem a smyslem tohoto plánu je účinným a koordinovaným způsobem zlepšovat bezpečnost dětí a mládeže ve školách. Zlepšení bezpečnosti na školách se zaměřuje na šest oblastí:

- Posílit spolupráci vzdělávacích institucí a policie. Posilovat povědomí žáků o spolupráci školy a policie a zvýšit důvěru v policii.
- Zlepšit znalosti žáků v oblasti policejních prostředků užívaných v případě prevence a řešení následujících patologických jevů: drogová problematika, šikana, vandalismus, všechny formy násilí, xenofobie a rasismus, rizika spjatá s užíváním internetu.
- Posilovat znalosti v oblasti základních práv a svobod, rovnoprávnosti a úcty mezi mužem a ženou. Vést žáky k aktivnímu chování v oblasti odmítání nežádoucího chování. Vědět, kde hledat pomoc s řešením problému.
- Zvýšit policejní hlídky v okolí škol.
- Vytvořit nástroje a mechanismy koordinace plánu na území celého státu.
- Spolupracovat s orgány státní správy a samosprávy.

Vydaná směrnice k řídicímu plánu dále podrobně určuje mechanismus koordinace plánu, který zahrnuje pravidelné společné schůzky zúčastněných stran jak na úrovni státu, tak jednotlivých autonomních oblastí. Velká pozornost je věnována určení konkrétních expertů za jednotlivé rezorty, kteří jsou pro školu trvalými kontaktními osobami poskytujícími jí pomoc.

Pro oblast školství jsou inspirativní zejména preventivní opatření zmiňovaná v plánu. Kromě klasických přednáškových aktivit na vybraná témata je velká pozornost věnována nácviku předcházení konfliktům, komunikačním

dovednostem a chování v jednotlivých problémových situacích. Tyto preventivní aktivity probíhají ve spolupráci s policií státní i obecní, a to jak ve škole, tak mimo školu. Policie rovněž škole zajišťuje přísun informačních materiálů pro vzdělávání učitelů a k preventivním aktivitám pro žáky.

I přes odlišnosti v organizaci státní správy a samosprávy může být španělský plán pro zvýšení bezpečnosti škol inspirací zejména kvůli důsledné propracovanosti spolupráce mezi policií (a všemi složkami integrovaného záchranného systému), školou, rodiči a veřejností na komunitní úrovni. Dalším, neméně podstatným rysem dokumentu je jasné vymezení kompetencí všech zúčastněných složek v oblasti prevence. Zjednodušeně lze říci, že uvádí, co zvládne škola sama a kdy je potřeba policie či jiná odborná pomoc.

4 Metodologie výzkumného šetření

Předložené výzkumné šetření se zaměřuje na zjištění názorů učitelů na riziko vniknutí neznámého člověka do školní budovy. Realizované šetření je vstupní sondou do vnímání problematiky rizika ozbrojeného útoku na školách. Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jak učitelé vnímají možnost vniknutí neznámého člověka do školní budovy v kontextu organizačních a technických opatření realizovaných školou.

Výzkumné otázky zněly následovně:

- Jaká je možnost vniknutí neznámého člověka do školní budovy?
- Je míra pozornosti, kterou škola věnuje otázkám bezpečnosti v práci se žáky a zaměstnanci, dostatečná?

4.1 Výzkumné předpoklady

Nárůst nejrůznějších hrozeb pro fungování institucí a veřejných zařízení v celém světě i u nás v posledním období zesílil. Týká se to i školských zařízení od mateřských po vysoké školy. Je zřejmé, že pracovníci těchto škol si tyto hrozby uvědomují a pokoušejí se v rámci svých možností některé problémy řešit. Z tohoto důvodu se uskutečněný empirický výzkum zaměřil na zjišťování názorů či postojů pracovníků škol směřujících k některým otázkám bezpečnostního zabezpečení chodu těchto institucí. Na základě výše uvedených skutečností bylo možné zformulovat dílčí výzkumné předpoklady, jejichž základem jsou následující tři vybrané teze předložené pracovníkům škol. Pokusíme se ověřit, zda jsou stanoviska pracovníků nezávislá na druhu školy, ve kterých oslovení pracovníci působí.

Stanoveny byly čtyři **výzkumné předpoklady**:

Tabulka 1
Druh školy

Škola	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Mateřská	14	14,0
Základní	70	70,0
Střední	16	16,0
Celkem	100	100,0

- *Výzkumný předpoklad 1:* Neznámý člověk se může snadno dostat do školní budovy.
- *Výzkumný předpoklad 2:* Organizační a technická opatření proti vniknutí nežádoucí osoby do školní budovy jsou dostačující.
- *Výzkumný předpoklad 3:* Má škola vnímá rizika ohrožení a vhodnou formou je pravidelně řeší se studenty.
- *Výzkumný předpoklad 4:* Realizovaná technická a organizační opatření zvyšují kompetentnost učitele v oblasti bezpečnosti.

4.2 Respondenti, výzkumné metody a analýza dat

Šetření probíhalo v prostorách Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze v únoru a listopadu roku 2014. O spolupráci byli požádáni předem vybraní studenti kombinovaného studia – učitelé z praxe. Celkem bylo osloveno sto dvacet učitelů různých stupňů škol (tabulka 1) z oblasti Čech s dominancí Středočeského kraje. Dvacet dotazníků bylo pro neúplnost údajů následně vyřazeno. Z výsledného celkového počtu respondentů ($N = 100$) bylo 32 % mužů a 68 % žen. Získané závěry budou mít platnost pouze pro daný výběrový soubor.

K dosažení cíle výzkumu bylo použito metody dotazníku. Dotazník obsahoval identifikační údaje a 10 uzavřených otázek, které pracovaly s hodnotící škálou od jedné do pěti (1 – určitě souhlasím, 5 – určitě nesouhlasím).

Získaná data byla utříděna a statisticky zpracována. Použity byly popisné statistické metody, především relativní četnosti. Ze zastoupení jednotlivých kategorií hodnotící škály výzkumného vzorku získáme přehled o názorovém spektru učitelů na zabezpečení školní budovy. Pro ověřování vztahů mezi proměnnými nelze s ohledem na neexistenci náhodného výběru použít statistické testování hypotéz. Pro ověřování vztahů mezi proměnnými je využito pojmu ověřování výzkumných předpokladů.

4.3 Stanovení kritérií a ukazatelů věcně významných rozdílů

Jako základní kritérium pro ověřování výzkumných předpokladů byla zvolena věcná významnost reálného rozdílu mezi relevantními kategoriemi na úrovni 10% rozdílu mezi adekvátními relativními řádkovými četnostmi v rámci porovnávaných uzlů u klasifikačních stromů (stejně řádky u koncových uzlů klasifikačního stromu).

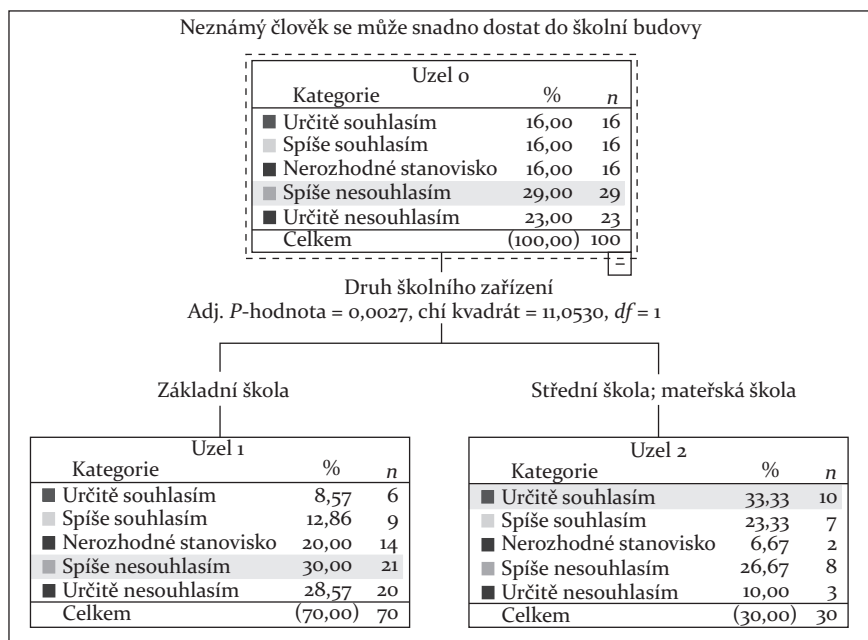
Jako pomocný ukazatel zjištěných věcně významných rozdílů byl využit standardizovaný Cohenův index w (Cohen, 1988) používaný pro testy nezávislosti v kontingenční tabulce a koeficient β pro zjišťování asymetrického statistického vztahu u ordinálních proměnných vlivem proměnných nominálních. Jeho hodnota představuje podíl vysvětlené variability ordinální proměnné pomocí nominální proměnné a má přímou interpretaci v procentech. Pro výpočet koeficientu a indexu byl použit program SPSS 13.0 a program NCSS PASS 13. Jako dolní hranice pro posouzení relevantního věcně významného rozdílu byla stanovena pro index w hodnota $w \leq 0,10$ (charakterizovaná jako malý rozdíl). Kirk (2008) shrnuje ve své knize akceptovatelné hodnoty indexu w (0,1; 0,3; 0,5) a velmi často používaného koeficientu pro analýzu rozptylu Ω^2 (0,01; 0,059; 0,138).

5 Výsledky výzkumného šetření

5.1 Výsledky analýzy dat prvního výzkumného předpokladu

Obrázek 1 a tabulka 1 ukazují výsledky analýzy prvního výzkumného předpokladu – „Neznámý člověk se může snadno dostat do školní budovy“. Pohledem na klasifikační strom zachycený v obrázku 1 je při porovnání řádkových relativních četností u vyhraněných kategorií dvou uzlů (určitě souhlasím a spíše nesouhlasím) vidět rozdíl, který výrazně přesahuje stanovenou hranici 10 %.

Z kontingenční tabulky 1 s uvedením koeficientu β je zřejmé, že zde nejde o výrazný ordinální vztah. Není zde totiž zřejmý plynulý posun na škále ordinální proměnné. Jde o projev změny tvaru podmíněných rozložení. Koeficient β má hodnotu 0,072, to znamená 7 % vysvětlené variability ordinální proměnné ve dvou třídách nominální proměnné (typ školského zařízení). Tuto hodnotu lze akceptovat. Pokud bychom brali v úvahu pouze vzájemnou souvislost obou proměnných, chápaných však jako proměnné nominální, museli bychom věcně významnému vztahu přiznat výrazně vyšší úroveň (0,388; převedením na průnik variability obou proměnných bychom dostali hodnotu 15 % vysvětleného rozptylu).

Obrázek 1. Analýza dat výzkumného předpokladu: „Neznámý člověk se může snadno dostat do školní budovy“

Tabulka 2

Kontingenční tabulka k předpokladu: „Neznámý člověk se může snadno dostat do školní budovy“

Druh školního zařízení	Neznámý člověk se může snadno dostat do školní budovy							
	Určitě souhlasím	Spíše souhlasím	Nerozhodné stanovisko	Spíše nesouhlasím	Určitě nesouhlasím	Celkem	Medián	Dorvar
Mateřská a střední škola	++	0	0	0	–	30	2,214	1,580
Základní škola	---	0	0	0	+	70	3,786	1,387
Celkem	16	16	16	29	23	100	3,569	1,557

Hodnota koeficientu β je 0,072 s 95% intervalem spolehlivosti (–0,01; 0,155).

Závěr: Výzkumný předpoklad je nutné zamítnout. Druh školy má vliv na odpověď respondentů na zadanou otázku.

Tabulka 3

Kontingenční tabulka k předpokladu: „Organizační opatření proti vniknutí nežádoucích osob jsou dostačující.“

Druh školního zařízení	Organizační opatření proti vniknutí nežádoucích osob jsou dostačující							
	Určitě souhlasím	Spíše souhlasím	Nerohodné stanovisko	Spíše nesouhlasím	Určitě nesouhlasím	Celkem	Medián	Dorvar
Mateřská a střední škola	--	-	0	+++	0	30	4,000	1,182
Základní škola	++	+	0	---	0	70	2,152	1,464
Celkem	21	27	16	17	19	100	2,625	1,600

Hodnota koeficientu β je 0,138 s 95% intervalem spolehlivosti (0,039; 0,237).

5.2 Výsledky analýzy dat druhého výzkumného předpokladu

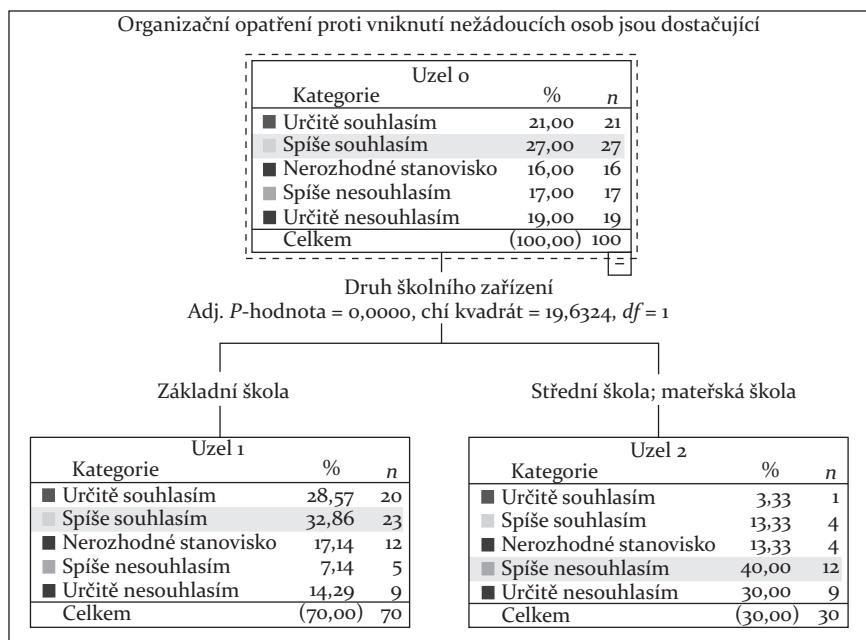
Obrázek 2 a tabulka 2 ukazují výsledky analýzy druhého výzkumného předpokladu – „Organizační opatření proti vniknutí nežádoucích osob jsou dostačující“. Pohledem na klasifikační strom zachycený na obrázku 2 je při porovnání řádkových relativních četností u vyhraněných kategorií dvou uzlů (určitě souhlasím a určitě nesouhlasím) vidět rozdíl, který výrazně přesahuje stanovenou hranici 10 %.

Z kontingenční tabulky 2 s uvedením koeficientu β je zřejmé, že vyjadřuje určitý náznak ordinálního vztahu. Jde o projev změny tvaru podmíněných rozložení. Koeficient β má hodnotu 0,138, to znamená téměř 14 % vysvětlené variability ordinální proměnné ve dvou třídách nominální proměnné (druh školy). Tuto hodnotu lze plně akceptovat. Pokud bychom brali v úvahu pouze vzájemnou souvislost obou proměnných, chápaných však jako proměnné nominální, museli bychom věcně významnému vztahu přiznat výrazně vyšší úroveň (0,506; převedením na průnik variability obou proměnných bychom dostali hodnotu 26 % vysvětleného rozptylu).

Závěr: Výzkumný předpoklad je nutné zamítnout. Typ školského zařízení má vliv na odpověď respondentů na zadanou otázku.

5.3 Výsledky analýzy dat třetího výzkumného předpokladu

Obrázek 3 a tabulka 3 ukazují výsledky analýzy třetího výzkumného předpokladu – „Má škola vnímá rizika ohrožení a vhodnou formou je pravidelně řeší se studenty“. Pohledem na klasifikační strom zachycený v obrázku 1 je při porovnání řádkových relativních četností u vyhraněných kategorií dvou uzlů (určitě souhlasím a spíše nesouhlasím) vidět rozdíl, který výrazně přesahuje stanovenou hranici 10 %.

Obrázek 2. Analýza dat výzkumného předpokladu: „Organizační opatření proti vniknutí nežádoucích osob jsou dostačující.“

Z kontingenční tabulky 3 s uvedením koeficientu β je zřejmé, že nejde o výrazný ordinální vztah. Není zde totiž zřejmý plynulý posun na škále ordinální proměnné. Jde o projev změny tvaru podmíněných rozložení. Koeficient β má hodnotu 0,051, to znamená 5 % vysvětlené variability ordinální proměnné ve dvou třídách nominální proměnné (druh školy). I tuto hodnotu lze akceptovat. Pokud bychom brali v úvahu pouze vzájemnou souvislost obou proměnných, chápaných však jako proměnné nominální, museli bychom věcně významnému vztahu přiznat výrazně vyšší úroveň (0,281; převedením na průnik variability obou proměnných bychom dostali hodnotu 8 % vysvětleného rozptylu).

Otázky zaměřené na preventivní aktivity školy v otázce bezpečnosti vyšly ve prospěch aktivit zaměřených na zaměstnance, méně na žáky (41 %: 30 %). V otázce zaměřené na pravidelné řešení bezpečnostních otázek se žáky ukazuje klasifikační strom na následující závěry. Respondenti ze základních a středních škol na danou otázku odpověděli v téměř 53 % případech souhlasně, kdežto respondenti z mateřských škol pouze ve 14 % případech. Navíc se

Tabulka 4

Kontingenční tabulka k předpokladu: „Má škola vnímá rizika ohrožení a vhodnou formou je pravidelně řeší se studenty.“

Druh školního zařízení	Má škola vnímá rizika ohrožení a vhodnou formou je pravidelně řeší se studenty							
	Určitě souhlasím	Spíše souhlasím	Nerohodně stanovisko	Spíše nesouhlasím	Určitě nesouhlasím	Celkem	Medián	Dorvar
Mateřská škola	–	0	0	0	0	14	3,333	1,000
Základní a střední škola	+	0	0	0	0	86	2,324	1,307
Celkem	30	18	29	20	3	100	2,569	1,332

Hodnota koeficientu β je 0,051 s 95% intervalem spolehlivosti (–0,008; 0,109).

Vztah mezi mírou poučení zaměstnance, tedy učitele, o bezpečnosti a mezi mírou kompetentnosti učitele ohledně konkrétních postupů v případě nebezpečí zjišťovala čtvrtá a pátá otázka dotazníkového šetření. Korelace P04 a P05 je 0,680. Tato korelace je kladná. Jde o přímou ordinální závislost, blížíci se hodnotě vyjadřující silnou těsnost vztahu. Lze tedy konstatovat, že čím více je zaměstnanec poučen, tím více ví, jak v případě nebezpečí postupovat.

Závěr: Čtvrtý výzkumný předpoklad se potvrdil. Lze tedy konstatovat, že čím více je zaměstnanec poučen, tím více ví, jak v případě nebezpečí postupovat.

6 Závěry vyplývající z výzkumného šetření

Z výsledků analýzy vyplývá jedno zajímavé zjištění. V případě odpovědí respondentů na první dvě otázky týkající se možnosti vniknutí neznámé osoby do školní budovy a organizačních opatření proti vniknutí se ukazuje, že oslovení pracovníci mateřských škol a středních škol tvoří jednu homogenní skupinu. Oslovení pracovníci základních škol tvoří pak druhou homogenní skupinu. Domnívám se, že rozdíly v odpovědích jsou dány specifikou škol vzhledem k věku žáků.

V případě odpovědí respondentů na třetí otázku týkající se míry pozornosti, jakou škola věnuje otázkám bezpečnosti žáků, se ukazuje, že oslovení pracovníci základních a středních škol tvoří jednu homogenní skupinu. Oslovení pracovníci mateřských škol tvoří pak druhou homogenní skupinu. Uvedené zjištění souvisí se specifickými možnostmi primární prevence v mateřských školách. Uvedená skutečnost je ovlivněna zejména věkem žáků a specifickou rolí učitele mateřské školy.

Tabulka 5

Pořadové korelace mezi proměnnými

	P01	P02	P03	P04	P05	P06	P07	P08	P09a	P09b
P01	-	-0,292**	-0,417**	-0,045	-0,050	0,002	-0,010	0,093	-0,016	-0,030
P02		-	0,556**	0,254*	0,168	0,186	-0,112	0,169	0,280**	0,313**
P03			-	0,263**	0,292**	0,229*	-0,052	0,039	0,390**	0,183
P04				-	0,689**	0,385**	0,090	0,275**	0,581**	0,406**
P05					-	0,330**	0,265**	0,315**	0,526**	0,352**
P06						-	0,423**	0,191	0,291**	0,170
P07							-	0,126	0,140	0,096
P08								-	0,390**	0,577**
P09a									-	0,684**
P09b										-

Legenda: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$. P01 – Neznámý člověk se může snadno dostat do školní budovy; P02 – Technická opatření proti vniknutí nežádoucích osob jsou dostačující; P03 – Organizační opatření proti vniknutí nežádoucích osob jsou dostačující; P04 – Jako zaměstnanec školy jsem byl řádně poučen o únikových cestách z budovy a umím je používat; P05 – V případě nebezpečí vím přesně, jak postupovat; P06 – Znáám čísla tísňových linek integrovaného záchranného systému; P07 – Víím, kde je u školy nejbližší zdravotnické zařízení a služebna policie; P08 – Žáci znají domluvené signály pro evakuaci osob a znají únikové cesty z budovy; P09a – Má škola vnímá rizika ohrožení a vhodnou formou je pravidelně řeší se zaměstnanci; P09b – Má škola vnímá rizika ohrožení a vhodnou formou je pravidelně řeší se studenty.

Závěrem lze říci, že učitelé považují zabezpečení svých škol za dostačující (zejména u vstupu do budovy), zároveň ale připouštějí nedostatky ve znalostech konkrétních postupů v případě ohrožení. Pozitivním zjištěním je fakt, že učitelé vnímají význam zvyšování bezpečnostního povědomí v organizaci pro růst jejich kompetentnosti v otázkách bezpečnosti ve školách.

Uskutečněná zjištění a závěry se týkají daného výběrového souboru. Uvedená zjištění mohou sloužit například pro formulaci hypotéz, které by měly být statisticky testovány na datech pocházejících z náhodného výběru.

Závěr

V době, kdy probíhalo výzkumné šetření, tedy v únoru a listopadu 2014, se odehrál útok ve škole ve Žďáru nad Sázavou (14. října 2014). Domnívala jsem se, že tato tragická událost výrazně ovlivní odpovědi respondentů dotazníkového šetření. Získané odpovědi ale byly v souladu s daty získanými v únoru 2014. Vzhledem k malému počtu respondentů jsem časovou odlišnost nezhlednila v celkovém vyhodnocení dotazníků. Tuto skutečnost však považuji za pozitivní zjištění. Učitelé ve svých názorech na zabezpečení školní budovy nepodléhali vlivu médií, která se v době října a listopadu 2014 této události

hodně věnovala. Jsem si vědoma, že vzhledem k malému vzorků respondentů a dominanci zastoupení Středočeského kraje by výsledky v jiných regionech mohly být odlišné.

Dne 24. listopadu 2014 zveřejnilo ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy výsledky České školní inspekce týkající se zabezpečení škol. Ze závěrů zprávy vyplývá, že drtivá většina škol je velmi dobře zabezpečena (Větší zabezpečení..., 2015). V rámci dalšího zvyšování bezpečnostního povědomí učitelů je nutné se kromě kontroly vstupu zaměřit i na situace, kdy útočníkem může být žák školy. Pro zlepšení celkové bezpečnostní situace na školách je žádoucí udržovat odpovídající bezpečnostní povědomí žáků i zaměstnanců školy. Do preventivních aktivit realizovaných školou by měl být poskytnut prostor také pro chování v zátěžových situacích. Pro zajištění bezpečnosti na školách je nezbytné soustavně se věnovat rozvoji pozitivních vztahů mezi žáky a učiteli a ve spolupráci s policií a hasiči vypracovat krizový plán pro případ nastalé krizové situace. Vzhledem k tomu, že volba bezpečnostních opatření je odborná záležitost, je pro organizaci preventivních bezpečnostních aktivit pro školy žádoucí využít spolupráce složek Integrovaného záchranného systému. Za nezbytné pro školní praxi považují další rozvoj didaktiky mimořádných událostí, jež by mohla čerpat odborné poznatky z policejní (Čírtková, 2006) či forenzní psychologie (Čírtková, Červinka, 2013).

Literatura

- BADOŠEK, R. 2008. *Šílení střelci ve školách – historie, rizika, predikce útoku a bezpečnostní opatření* [online]. c2008, poslední revize 21. 11. 2008 [cit. 2015-05-15]. Dostupné z: <http://www.sekuritaci.cz/sileni-strelci-ve-skolach-historie-rizika-predikce-utoku-a-bezpecnostni-opatreni>.
- COHEN, J. 1988. *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*. 2nd edition. London: Routledge. 590 p. ISBN 978-0-8058-0283-2.
- ČÍRTKOVÁ, L. 2006. *Policejní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 309 s. ISBN 80-86898-73-3.
- ČÍRTKOVÁ, L., ČERVINKA, F. 2013. *Forenzní psychologie*. 3. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 445 s. ISBN 978-80-7380-461-9.
- KIRK, R. E. 2008. *Statistic: An Introduction*. 5th edition. Balmont: Wadsworth Publishing. 672 p. ISBN 978-0-534-56478-0.
- KNÝ, M. 2010. *Rozvoj bezpečnostního managementu a informatiky*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze. 170 s.
- KNÝ, M., POŽÁR, J. 2010. *Aktuální pojetí a tendence bezpečnostního managementu a informační bezpečnosti*. Brno: Tribun EU. 128 s. ISBN 978-80-7399-067-1.

- MARÁDOVÁ, E. 2008. Jak přispět k pocitu bezpečí a vzájemnému porozumění ve škole. In STARÝ, K. ET AL. *Pedagogika ve škole*. Praha: Portál, s. 95–116. ISBN 978-807367-511-0.
- MEJSTRÍK, V. 2003. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. 3. opr. vyd. Praha: Academia. 647 s. ISBN 80-200-1080-7.
- Plan Director para la Convivencia y Mejora de la Seguridad en los Centros Educativos y sus Entornos* [online]. c2013, poslední revize neuvěděna [cit. 2015-05-15]. Dostupné z: <http://www.interior.gob.es/web/servicios-al-ciudadano/planes-de-prevencion/plan-director-para-la-convivencia-y-mejora-escolar>.
- Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 100 s. ISBN 978-80-87000-11-3.
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. c2007, poslední revize 9. 2. 2010 [cit. 2014-10-29]. Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf.
- SMOLÍK, J. 2011. Šílení střelci: uvedení do problematiky. *Bezpečnostní teorie a praxe*, roč. 17, č. 4, s. 97–108. ISSN 1801-8211.
- SMOLÍK, J., VAŘURA, V. 2009. Šílení střelci ve školách. *Psychologie dnes*, roč. 2009, č. 4, s. 46–49. ISSN 1212-9607.
- Strategie České republiky pro boj proti terorismu od r. 2013* [online]. c2013, poslední revize 21. 3. 2013 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/3-nap-2013-material-pdf.aspx>.
- Úplné znění zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), jak vyplývá z pozdějších změn. *Sbírka zákonů*, roč. 2008, částka 103, s. 4826–4901. ISSN 1211-1244.
- Usnesení vlády České republiky ze dne 5. října 2011 č. 734* [online]. c2011, poslední revize neuvěděna [cit. 2014-10-29]. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/KORN97BUN7FT>.
- Větší zabezpečení škol* [online]. c2015, poslední revize neuvěděna [cit. 2015-05-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/vetsi-zabezpeceni-skol>.
- Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2013* [online]. c2013, poslední revize 4. 9. 2015 [cit. 2015-10-08]. Dostupné z: <http://www.bis.cz/pdf/2013-vz-cz.pdf>.
- ZUZÁK, R. 2014. *Krizový management*. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu. 147 s. ISBN 978-80-87839-25-6.

Autorka

PhDr. Miroslava Kovaříková, Ph.D., Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky, Magdalény Rettigové 4, 116 39 Praha, e-mail: miroslava.kovarikova@pedf.cuni.cz